

Marjan Drnovšek

AMERIKA: RAJ ZA ŽENSKE

V času prvih priseljencev na severnoameriškem kontinentu in pionirskega osvajanja nepreglednih prostranstev ameriškega Zahoda in tudi v času množičnega izseljevanja Evropejcev prek Atlantika, ki ga spremljamo v 19. in na začetku 20. stoletja do prvih let po prvi svetovni vojni, je bilo število izseljenk manjše od števila izseljencev. Ko pomislimo na boje z Indijanci in na kolonizacijo ogromnih ameriških gozdov oziroma brezmejnih travniških poljan, pomislimo najprej na moške osvajalce Divjega zahoda, na iskalce zlata v Kaliforniji, rudarje bakrene rude ob Zgornjem jezeru, na kravje pastirje (Cowboye) in še bi lahko naštevali. Kako pa je bilo z ženskami? Sprva so prihajale posameznice kot spremljevalke svojih mož, kasneje so se odzvale vabilom mož in zaročencev, ko so se le-ti odločili, da si uredijo dom v novi domovini. Vendar je njihovo število vedno zaostajalo in posledica tega je bil nastanek vsem Američanom znanega rekla: *"America: The paradise of women"*.¹ Preprosto rečeno: pomanjkanje žensk je povzdignilo njihovo vlogo v ameriški družbi, kar je vplivalo na spoštljivejši odnos moškega prebivalstva do svojih sodržavljank. Mit o trpeči ženski – materi, ki z otrokom v naročju spremlja svojega moža

na poti proti ameriškemu Zahodu in se nato ubada na zemlji kot enakovredna partnerica možu – farmarju, nam je znan iz literature, širšemu krogu Slovencev pa tudi iz ameriških filmov. To svetlo podobo ameriške ženske je motilo samo dejstvo, da so vsi kraji, zlasti novonastale gozdarske ali rudarske naselbine, imeli vsaj en "saloon", kjer so v njegovih zgornjih ali stranskih prostorih nudile svoje usluge "dame" vseh barv kože in narodnosti. To je bila tudi posledica pomanjkanja žensk v Ameriki in dejstva, da je bila večina novih priseljencev v svojih najboljših letih. Toda poleg te podobe so se po Evropi hitro širile novice o samostojnosti ameriške ženske, o dobrih možnostih za izobraževanje pripadnic nežnega spola in sploh o enakovrednosti žensk in moških, vsaj na nekaterih področjih javnega življenja. Koliko je bilo v tem pretiravanje in koliko resnice, je vprašanje, saj so bile tudi v Združenih državah velike razlike v obravnavanju žensk med ameriškim vzhodom in njegovim jugom, da o Indijankah, črnkah in Azijkah (zlasti Kitajkah) sploh ne govorimo. Tudi Židinke, Italjanke in Slovanke, ki so se v glavnem priselile v ZDA z zadnjim množičnim valom v dveh oziroma treh desetletjih pred izbruhom prve svetovne vojne, so delile usodo moških priseljencev: na njih so gledali kot na nepismene, umazane in sploh necivilizirane ljudi. Odpor "starih" gene-

¹ Omenja ga tudi Jurij Trunk. Glej: J. Trunk: *Amerika in Amerikanci – Samozaložba, Celovec 1912, str. 430.*

racij Američanov proti prihajajočim z evropskega vzhoda in juga je prispeval k strožjim pogojem za priseljevanje in končno do priprtja "zlatih vrat" v ZDA na začetku dvajsetih let našega stoletja. Ta gledanja še danes niso povsem presežena, čeprav se rado govori o ameriški ženski, zlasti ženi in materi, temelju ne samo družine, ampak tudi moža na vseh področjih njegovega javnega življenja. Zato se ne smemo čuditi, da ob prisegi ameriškega predsednika stojijo ob njem otroci in zlasti žena, ki je v primeru zadnje Clintonove prisege, 20. januarja letos, držala v rokah biblijo, na katero je njen mož Bill Jefferson prisegel kot 43. predsednik ZDA.

In kako je bilo s Slovenkami v Združenih državah? Redke izseljenke z zanimivimi življenjskim zgodbami najdemo že med prvimi slovenskimi priseljenci v obljubljeni deželi onstran Atlantika. V času, ko so v Ameriko odhajali slovenski misijonarji in krošnjariji, med njimi ne bi pričakovali tudi predstavnic nežnega spola. Najbolj znana slovenska misijonarja iz prve polovice prejšnjega stoletja, Friderik Baraga in Franc Pirc, sta pritegnila svoje sestre. Frideriku Baragi se je ob vrnitvi s prvega obiska v Evropi leta 1837 pridružila mlajša sestra Antonija, Francu Pircu pa je leta 1855 sledila sestra Polona, poročena Noč, z vso družino, leta 1864 pa še ena od polsester. Tudi Marija Trobec, ki se je leta 1870 odpravila v Ameriko, je bila sestra misijonarja Jakoba Trobca. O njih vemo več, ker so bile bolj ali manj izobražene in dovzetne za pisanje pisem. Manj pa vemo o tistih Gorenjkah, ki so v šestdesetih letih 19. stoletja spremljale može v Minnesoto in niso prijele za pero ali pa njihova pisma niso bila objavljena v takratnem časopisju.

Antonija Höffern je prvič zaprosila za izdajo potnega lista za potovanje k bratu Frideriku Baragi v Cincinnati že leta 1836. Odpluti je hotela na eni od avstrijskih vojnih ladij iz Trsta in Vrhovno mornariško poveljstvo v Benetkah ji je sporočilo, da je to možno, če ima predpisana potni list in izseljeniški potni list (dovoljenje). Kasneje je to obljubo preklicalo, ker so ladijski prevoz poljskih emigrantov v Ameriko zaustavili. Na eni od teh ladij naj bi se peljala tudi Baragova sestra.² Tako se mu je šele naslednje leto pridružila v Parizu oziroma v pristanišču Le Havru de Grâce na atlantski obali, odkoder sta skupaj odpotovala v Ameriko, kjer mu je namerava-

la pomagati pri njegovem misijonarskem delu. Bila je vdova po finančnem uradniku Feliksu pl. Höffern-Saalfeldu in nesojena družica Prešernovega prijatelja Matije Čopa. To je bila verjetno prva izseljenka iz slovenskega prostora, ki je stopila na ameriška tla. V New Yorku sta z bratom kar štiri tedne čakala na prtljago, ki se je peljala s tovorno ladjo, in največ časa je preživela v družbi družine avstrijskega konzula. "*Bila je vedra in živahna do razigranosti. Zanimale so jo naravne lepote. Njena pisma so polna šaljivosti, nagaživosti*", je o njej zapisal Baragov življenjepisec.³ Na poti v Mackinac, kraj med Michiganskim in Huronskim jezeru na severu Združenih držav, so jo navdušili Niagarski slapovi, ki so zapustili občudujoč vtis tudi v mnogih kasnejših slovenskih izseljencih. Zimo 1837/38 je preživela v Mackinacu, na pomlad pa je prispela na Baragovo misijonsko postajo La Pointe ob Zgornjem jezeru, kjer so živeli Indijanci iz rodu Očipve. Kot učiteljica in zlasti kot Baragova gospodinja je vzdržala le dobro leto dni⁴, nakar je odšla v Philadelphijo, kjer je ustanovila vzgojni zavod za dekleta. Finančne težave so jo prisilile, da je zapustila Združene države in se leta 1854 ustalila v Rimu, kjer je vodila podoben zavod za dekleta (Ladies institute). Njena življenjska pot se je končala v Ljubljani, kjer je v osamljenosti in skromnosti umrla 21. maja 1871.⁵

Kaj je spodbudilo štiriintridesetletno žensko, da se je odločila za odhod v Ameriko? Zlasti izguba moža in tudi možnega ženina sta bila huda udarca za življenjsko eksistenco ženske, plemkinje po naslovu in meščanke po načinu življenja, in to v takratnem času, ki ni bil prizanesljiv ljudem s podobno usodo. Pot z bratom v Ameriko je bila ena od morebitnih odrešitev pred tegobami življenja vdove na Kranjskem, ne pa tudi dokončna in zadovoljiva rešitev. Bivanje v divjini, opravljanje gospodinjskih del, učenje Indijancev in podobno je niso zadovoljili in zato je odšla v mesto, kjer je na dekliškem zavodu poučevala ženska ročna dela, glasbo in angleški, nemški, francoski, italijanski in španski jezik. Nedvomno so bila ta opravila bližja njeni izobrazbi in duhovnemu svetu. Toda v Ameriki so bile meje med osebnim uspehom in propadom zelo

³ Jaklič, Franc – Solar, Jakob. *Friderik Baraga. – Mohorjeva družba v Celju, Celje 1968, str. 81.*

⁴ *Nad razmerami v La Pointu je bila razočarana Revščina in preprosto življenje sta bili za telesno šibko vdovo prehudo breme. Julija 1839 je zapustila Baragov misijon.*

⁵ *SBL (Ljubljana), 3 zvezek, 1928, str. 327*

² *Arhiv Republike Slovenije, Deželno predsedstvo za Kranjsko, 1836/990, 1133, 1986 in 2477*

Hudomušna Vavpotičeva ilustracija elegantne ženske postave (Kanada), ki kaže osle za njo hitečemu in vabečemu oboževalcu (Združene države Amerike)

rahle in, žal, se je njena tehtnica nagnila na stran življenjskega neuspeha, ki jo je spremljal do konca življenja.

Buren odmev v *Novicah* je julija 1855 povzročil odhod Polone Noč⁶ v Ameriko. Ta je bil toliko bolj razumljiv, ker je bila sestra misijonarja Franca Pirca. Pirc je bil pogost ameriški dopisnik *Novic* in *Zgodnje danice*, če omenimo samo v slovenskem jeziku izhajajoči pomembnejši glasili iz srede 19. stoletja. Ko je leta 1852 prišel na območje gornjega toka reke Misisipi v Minnesoti, je začel vabiti kmečke družine iz Kranjske, da se preselijo v to deželo, pri tem pa jim je obljubljal vso pomoč po prihodu. Z vabili je sprva vznemiril le sestro Polono, ki je z mo-

žem Lovrencem⁷ in štirimi otroki zapustila Podbrezje na Gorenjskem in odšla v Ameriko. Družbo jim je delal tudi mladi kmečki fant Janez Pogučnik, ženin Polonine starejše hčerke. Urednik *Novic* dr. Janez Bleiweis je bil zgrožen. Krivdo za odhod je naprtil Poloni, ki po njegovem "ni imela več obstanka v svoji domovini", zato je hišni poglavar "na vrat na nos prodal [grunt!] in komej toliko zanj skupil, kolikor jim bo za pot v Novi Jork potreba." Po Bleiweisu je imel Pirc resnično veliko zemljišče za naselitev in "dobre dohodke", vendar naj bil bil že ostarel – poleti 1855 je štel že 69 let – in bi lahko kmalu umrl. Zato se je spraševal: "Kaj bo prosti krajnski kmetič začel samotež v Ameriki? S čim bo svoje pravice branil? Sicer pa mora v ženinu precej velik plamen ljubezni goreti, da gré za ljubico celó v Ameriko! Bog daj, da bi se preselniki prezgodaj ne kesali!"⁸

Polona Noč se je po prihodu oglasila domačim v Podbrezje na Gorenjskem s pismom, ki so ga objavile *Novice* 9. januarja 1856. Po neprijetni vožnji s parnikom so po 37 dneh stopili na trdna tla v New Yorku.⁹ Prvi vtis ni bil prijeten, saj so jim ukradli praznična oblačila. Vendar so šest tednov pred Vsemi svetimi srečno prišli na cilj v Sv. Jožef (St. Joseph), komaj osem milj od St. Clouda.¹⁰ In kakšni so bili prvi vtisi izseljenke o novem okolju in življenju v njem? V prvi osebi

⁷ Z Lovrom Nočem, čevljarjem s Koroške Bele, se je omožila v Kamniku 10. novembra 1828. Šele kasneje sta se preselila v Podbrezje, kjer sta kupila grunt.

⁸ *Novice* (Ljubljana), 1855, št. 56, str. 224. Podobno razmišljanje zasledimo deset let kasneje v pismih zdravnička Janeza Kovača - Podliščekova, ki je vabil Slovence v Srbijo: "Jaz mislim, da je mnogo pametneje na jugoslovanske še zelo prazne in rodovitne dežele obračati in ondi naseljevati se, kakor pa v daljno Ameriko in v druge čezmorske dežele misliti. Dokler je častiti gosp. Pirc misijonar v Ameriki, je že še, ker on je desna roka in varh Kranjskim naselntkom v severni Ameriki; kaj pa počno reveži ondi, kadar častiljivi starček oči zatisne?" Glej: J. Kovač - Podliščekov, "Iz Kragujevaca v Srbiji", 1. 5. 1866. - *Novice* (Ljubljana), 1866 (13. 6.), št. 24, str. 193-194.

⁹ Pot skozi Evropo do Hamburga je minila brez večjih nevarnosti, čez Atlantik pa ne. Parnik je sprejel 320 ljudi in je plul najprej do Liverpoola, nato dalje do New Yorka. Plovba ni minila brez viharjev in morske bolezni, kar je prizadelo tudi Polono.

¹⁰ St. Cloud je ležal ob izlivu reke Sauk v Missisipi. Franc Pirc je na tem mestu leta 1855 odkupil nekaj zemljišč za postavitev cerkve in drugih stavb. Naselbina je postala središče kolonizacijskega gibanja v tem delu Minnesote in glavna njegova osebnost je bil ravno Pirc, ki so ga imenovali tudi "oče mesta St. Clouda". Večina priseljencev so bili Nemci, ki so se ukvarjali s trgovino, obrtjo in drugimi posli.

⁶ Polona Pirc (Kamnik, 4. 2. 1806 - ZDA, 1878). Bila je deseti otrok v zakonu Jerneja Pirca iz Kamnika in njegove žene Neže, roj. Vavpetič iz Trobevnege pri Vranji peči. Njun prvi sin, rojen tri dni pred njuno poroko, je bil Franc, kasneje misijonar v Ameriki. Od poslednjih šestih otrok je ostala živa le Polona, najmlajši Franc pa je preživel vse brate in tudi sestro Polono. Glej: Zika, Ivan: *Trije Pirci v Ameriki*. - Kamniški zbornik, XII, Kamnik 1969, str. 133 in nasl.

množine napisano pismo poročča o letini, ki so jo Nočevi prišli šele pobirati in uživati. Vendar moramo poudariti, da je za lažji začetek njihovega novega življenja le poskrbel Franc Pirc, tako tudi k uživanju sadov prve letine. Po njegovi zaslugi so že ob prihodu imeli dobro stanovanje, živino, orodje in dovolj semena za naslednjo setev.¹¹

Slabih pet let kasneje je *Zgodnja danica* objavila Pirčevo pismo z novicami o Poloni. S svojo družino je srečno živela pri Sv. Jožefu ob reki Sauk River na 160 oralov velikem posestvu. Posestvo je bilo štiri leta po pridobitvi ocenjeno na vrednost več kot 4000 goldinarjev.¹² O njihovem dobrem gospodarjenju zasledimo podatke tudi leta 1864, ko so ob dobri letini pridelali čez 800 mernikov pšenice, od katere so po njihovem mnenju plačevali previsok davek, to je v višini od 11 do 13 dolarjev (za primerjavo: pred izbruhom državljanske vojne v Združenih državah so plačevali le od 4 do 5 dolarjev.)¹³ Leta 1864 je prišla v Minnesoto še ena Pirčeva sestra; to je bila Katarina ali pa Marija iz tretjega zakona Jerneja Pirca.¹⁴ Sprva je pomagala Poloni, kasneje pa se je tudi omožila.¹⁵

Polona Noč je verjetno umrla leta 1878, ko je bila zelo bolna in je pisala bratu Francu v Ljubljano.¹⁶ Zahvalila se mu je za njegove pozdrave iz Ljubljane, ki jih je poslal po neki Gorenjki, odhajajoči v Združene države.

Na kratko si oglejmo še Bleiweisovo misel o krivdi Polone Noč za odhod družine v Ameriko.

¹¹ Mladi Janez Pogačnik se je zaposlil pri ostarelem Pircu kot hišnik. Glej: Zika, Ivan: *Trije Pirci v Ameriki*. – Kamniški zbornik, XII, Kamnik 1969, str. 146.

¹² V pismu ali samo v objavi je zapisana vrednost 400 goldinarjev, kar je nedvomno napaka. Glej: Pirčevo pismo bratu Simonu Pircu v Gradec, 12. aprila 1859. – *Zgodnja danica* (Ljubljana), 1860, št. 8, str. 67. Pisma stalno bolehen brat ni prebral, saj je umrl že februarja istega leta. Simon je bil kaplan v Podbrezju od 1831 – tudi v času, ko je župnikoval Franc Pirc (1830–35) –, sestra Polona pa mu je gospodinjala do leta 1838, ko je moral oditi v bolnišnico usmiljenih bratov v Gradec, kjer je 8. februarja 1859 tudi umrl.

Ta ni daleč od takrat splošno sprejete družbene norme, da je ženska, ki se prepusti hrepenenju in v težnji po boljšem in lepšem življenju zapusti dom(ovino), neizogibno obsojena na kazen in pogubo. Kaj bi bilo, če bi zapustila še družino in sama odšla v Ameriko? In kako je bilo s položajem žensk v Ameriki v času, ko je tam živela Polona Noč? To nam v drobcih odražajo pogledi mladih moških, ki so se sicer odločili za duhovniški poklic, vendar se v svojih pismih niso mogli izogniti temu vprašanju. S tega vidika moramo tudi ocenjevati te poglede, ki so lahko pristranski, zlasti v poudarjanju negativnih strani ženskega sveta.

Mladi bogoslovec Jakob Trobec je že v letu prihoda (1864) v benediktinsko opatijo St. Vincent v Pensilvaniji v pismih obširno poročal o

Dekliška Marijina družba v New Yorku

ameriškem življenju in tudi o ameriških ženskah. Njegovi pogledi se ujemajo z mnogimi drugimi slovenskimi izseljenci. Očital jim je, da se redkokdaj vidijo pri delih na polju in da so nagnjene h gosposkemu obnašanju, hkrati pa je izrazil željo, da se vrle Gorenjke ne bi zgledevale po njih. Trobec je menil, da je bila Američankam največja skrb nega lastne lepote (*lišpanje*) in ubijanje prostega časa s sprehajanjem in igranjem na klavir (*glasovir*), instrument, ki ga

¹³ Tomažičevo pismo župniku v Breznici, 15. 12. 1864. – *Zgodnja danica* (Ljubljana), 1865 (20.1.), št. 3, str. 22.

¹⁴ To je iz zakona z Ano Sodar; Katarina je bila rojena 8. 3. 1827, Marija pa 4. 6. 1830.

¹⁵ Zika, Ivan: *Trije Pirci v Ameriki*. – Kamniški zbornik, XII, Kamnik 1969, str. 148–149.

¹⁶ Mistifonar Franc Pirc se je leta 1873 v 88. letu starosti umaknil v domovno.

je imela vsaka premožna hiša. Mogoče so se lotile še pletenja in pranja, vsa druga hišna dela – med drugim kurjenje, pometanje ipd. – so morali opravljati moški. “*Se vé, da tudi vse Evropejke lenih amerikank ne posnemajo, ampak se nekte re še starih navad deržijo*”, je sklenil svoje modrovanje o položaju ameriške poročene ženske Jakob Trobec.¹⁷ Vendar je resnici na ljubo omenil, da imajo v Združenih državah izvrstne šole za ženski spol, ki jih obiskujejo tako mlade kot stare, tako ubožne kot bogate. Tudi oddaljenost jim ni bila ovira pri nabiranju učenosti, saj “*use zná jahati, na konja se vsede, in hajdi v šolo*”, tako tudi mlada dekleta in žene.¹⁸

Njegov stanovski kolega Janez Tomažič tudi ni mogel mimo lenobe Američank, saj so se po njegovem mnenju najraje učkale v gugalnih stolih in brale časopise. Na poti iz New Yorka proti St. Paulu v Minnesoti je videl – kot da bi jih štel – le tri, ki so delale na polju.¹⁹ In ko je jeseni 1864 prišel med Gorenjce k Sv. Jožefu, je za priseljence zapisal, da so srečni v novi domovini, glede žensk pa pristavil: “*... le ženstvo za dolgočasnostjo zdihuje, menda zato, ker so preveč v samoti, ter nimajo priložnosti po domači kranjski navadi opravljati.*”²⁰

Leta 1870 je dopotovala v Združene države Marija Trobec, sestra misijonarja Jakoba Trobca, ki je zelo doživeto opisala svojo pot in prvi stik z novo deželo. Njeno pismo je objavila *Zgodnja danica*.²¹ Redka so bila pisma, ki jih je napisala ženska roka in so bila objavljena v *Novicah* ali *Zgodnji danici*. Vzroke lahko iščemo v njihovem majhnem številu med slovenskimi priseljenci v Združenih državah, nevajenosti pisanja ali pa celo v politiki obeh glasil, ki sta objavljali le malo prispevkov ženskih dopisnic. Glede objave pa je bila pomembna – tako za moške kot ženske pisce – tudi njihova ustrezna vsebina, ki je, vsaj pri *Zgodnji danici*, pomenila izraze globoke vernosti in pripadnosti cerkvi. Ta pobožnost veje tudi iz Marijinega pisma. Pismo goreče katoličanke je bilo naslovljeno na prednico uršulinskega samostana v Ljubljani, kjer se je tudi

pripravljala za pot v Ameriko. Tako lahko razumemo tudi njen poudarek v pismu na verskih zadevah in na problematiki misijonarskega vsakdanjika. Pri bratu je bila zaposlena kot gospodinja, pri verskih obredih pa je tudi pela in igrala orgle. Veselila se je vsake pridobitve za skromno Trobčevo cerkev v Wabashawu, tako tudi novega tabernaklja, ki ga je naredil Martin Mikuž²², rojak iz Rakitne na Kranjskem. Da se je rada poveselila, vidimo iz njenega navdušenja nad obiski misijonarja Janeza Čebulja, ki je bil vesel človek in ji je rad povedal “*kako šaljivo*” zgodbo.

Vse tri, Antonija, Polona in Marija, imajo skupno to, da so bile sestre misijonarjev. Prva in tretja sta prišli v Ameriko kot pomoč v gospodinjstvu in za druge naloge v misijonu, ki so jih lahko opravljale ženske. Njihova opravila se niso čisto nič razlikovala od zadolžitvev, ki so jih imele gospodinjice po župniščih na Kranjskem. Polona Noč je odšla z družino in je zato vzbudila več pomislekov, čeprav še vedno manj burnih, saj je bila Pirčeva sestra in je živela pod budnim bratovim očesom. Antonija, ki je zapustila brata in odšla po tipični poti ameriške svobodnjakinje, je bila obsojena in njena življenjska pot je tonila na dno, tja do smrti v osamljenosti in pozabljenju okolice.

V času množičnega izseljevanja Slovencev v ZDA so bile predstavnice nežnega spola bolj prisotne v izseljenem valu, vendar še vedno v manjšini. Zato je tudi dober poznavalec ameriških Slovencev Jurij Trunk že leta 1912 zapisal: “*Ženske so bile torej od nekdaj ‘drage’, in ker se navadno drži narod naroda, Slovankam še dandanes ni treba dolgo čakati na ženina. Moški naseljenec, ki se hoče stalno naseliti v Ameriki, bo skušal kmalu ustanoviti svoj lastni dom, lastno družino*”.²³ Torej: tudi ameriške Slovanke – med njimi tudi Slovenke – so bile drag(ocene) za moški svet. Po avstrijskih virih se je v letih 1876–1910 iz avstrijske polovice monarhije izselilo 670 473 (65%) moških in 361 179 (35%) žensk.²⁴ V času 1899–1910 se je priselilo v ZDA

¹⁷ Iz Amerike – *Zgodnja danica* (Ljubljana), 1864 (10 10), št. 29, str. 234–235

¹⁸ Dopis iz Amerike – St. Vincent, 12 8 1864. – *Zgodnja danica* (Ljubljana), 1864 (10 9), št. 26, str. 210–211

¹⁹ Tomažičevo pismo župniku v Breznici, 25 8. 1864 – *Zgodnja danica* (Ljubljana), 1864 (20 10), št. 30, str. 242

²⁰ Tomažičevo pismo župniku v Breznici, 15 12. 1864. – *Zgodnja danica* (Ljubljana), 1865 (20. 1.), št. 3, str. 22

²¹ Pismo Marije Trobec prednici uršulinskega samostana v Ljubljani. – *Zgodnja danica* (Ljubljana), 1872 (29. 3.), št. 13, str. 102–103 in (11 10), št. 41, str. 330

²² Izdeloval je oltarje za podružnične cerkve; v Wabashawu je bil devet mesecev in po informaciji Marije Trobec naj bi se vrnil v Evropo (1872)

²³ Trunk, Jurij: *Amerika in Amerikanci*, str. 430.

²⁴ Chmelar, Hans. *Hohepunkte der osterreichischen Auswanderung Die Auswanderung aus den im Reichsrat*

284 866 (84,9%) moških in 50 677 (15,1%) žensk slovenske in hrvaške narodnosti.²⁵ Po ameriških priseljenskih statističnih podatkih je med leti 1898–1914 prestopilo vrata Ellis Islanda 374 173 (81,6%) moških in 84 407 (18,4%) žensk slovenske in hrvaške narodnosti.²⁶ In če vzorčno pogledamo še na domača tla: z območja dežele Kranjske (upoštevano ni območje okrajnega glavarstva Krško) se je v leta 1892 izselilo 899 (78,6%) moških in 245 (21,4%) žensk, naslednje leto pa 1558 (82,3%) moških in 334 (17,3%) žensk.²⁷ Te številke potrjujejo oceno o manjšem številu izseljenk v odnosu do izseljencev.

Prihajajoče žene in za možitev godna dekleta so postale gospodinje. Da bi pomagale k boljšemu družinskemu standardu, so mnoge priseljenke, ki so živele v hiši, odprle t. i. "boarding house". K sebi so vzele "boardarje", tj. samske moške, ki so bili zaposleni v bližnjem rudniku ali tovarni. Poleg postelje so jim nudile tudi prehrano in jim prale perilo. Večini samskih priseljencev, t. i. "greenhornom", je bila oskrba pri slovenski gospodinjici tudi prva življenjska postaja v novi domovini, kjer so skusili tegobe in radosti novega življenja. Če je bila hiša dovolj velika in začasnih stanovalcev ni manjkalo, je žena lahko zaslužila več kot njen mož, ki je bil zaposlen v rudniku ali tovarni. To je bila prva stopnička na lestvici gospodarskega vzpona priseljenca oziroma priseljenke. Ko je bilo dovolj prihrankov, so maloštevilni najeli in kasneje celo kupili trgovino ali gostilno. Za mnoge so bile "boarding houses" tudi leglo zla, saj je bila zlasti ob koncu tedna žeja "boardarjev" velika. Ob sodčkih piva se je obudil spomin na domače, ko pa je bilo pijače že preveč in se je začel še ples, tedaj je pogosto prišlo do "prepira in še hujšega" in "možje, ki so trezni prave ovčice, kadar jih zdruja pijača, bijejo z vsem, kar je pri rokah, s stoli, svetilkami, noži..."²⁸ Še huje je bilo, če je bila vzrok prepira ženska, ki je razvnela moš-

Mlada Slovenka na konju

ka srca in povzročila hitrejše kroženje krvi... To se je dogajalo tudi v slovenskih krogih, čeprav je Jurij Trunk zanikal veliko razširjenost nramnega razvrata pri slovenskih "boardarjih". Zato je pozival k družinskemu življenju, ki je bilo v Združenih državah prava svetinja in temelj ameriške družbe.²⁹

Če Trunk zanika, da bi bili Slovenci v Ameriki bolj nagnjeni k pijači in nramstveno bolj zane-marjeni kot v stari domovini, je vsaj do pijače bolj strpen, popolnoma pa je nerazumevajoč do ženskih "slabosti", kot je npr. lepo oblačenje. Krivdo temu pripisuje tudi moškemu svetu, ki mu ni nič predrago, kadar misli na otroke in dekleta: "Za dekleta in tudi žene, ki so prišle iz dežele in so nosile vedno le cunje, dasi morda svilene, je klobuk 'glory of glories' – prava deveta nebesa, in ker ima Slovan naraven okus za krepke barve, ta ženski lišp ni brez okusa. Drugi kraji, druge navade, nepotrebne in škodljive razkošnosti pa ni treba nikjer."³⁰ Ko je govoril o vzrokih izseljevanja, je med njimi navedel tudi lahkotnost, ki ni bila tuja ženskemu svetu. Primer je vzel kar iz domačih logov. V Ameriko se je iz neke slovenske vasi na Koroškem izselila dekla, ki je prijateljicam poslala svojo fotografijo. Na

vertretenen Königreichen und Ländern in den Jahren 1905–1914, Wien 1974, str. 112.

²⁵ Colakovic, Branko Mita: Yugoslav Migrations to America. – San Francisco 1973, str. 42.

²⁶ Klemenčič, Matjaž: Slovenci v ameriški statistiki v 19. in 20. stoletju. – Celovski Zvon (Celovec), 1984, št. 2, str. 27.

²⁷ Drnovšek, Marjan: Izseljevanje iz širše ljubljanske okolice 1890–1914. – Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelka za zgodovino, 1993, str. 131–132 (doktorsko delo, rokopis).

²⁸ Jurij Trunk povzema po knjigo Emily Green Balch (Our Slavic Fellow Citizens, New York 1910), ko primerja alkoholtzirano stanje slovanskih priseljencev s

priseljenci drugih narodov. Tako naj bi Angleži uporabljali pesti, Italijani bodalo, črnici britev, Amerikanci pa pištolo. Glej: Trunk, Jurij: Amerika in Amerikanci, str. 434–435.

²⁹ V današnjem času pretresa ameriško družbo razširjenost mamil, nasilje vseh vrst – zlasti med mladimi – kriminal in terorizem. Zato nas ne preseneti poziv predsednika Clintona (v govoru ob že omenjeni prisegi) k utrjevanju družinskega življenja, ki je eden od pomembnejših projektov ameriške notranje politike, za katerim pa ne stoji nihče drug kot ženska, tj. predsednikova žena Hillary.

³⁰ Trunk, Jurij: Amerika in Amerikanci, str. 439.

njej je bila upodobljena kot mlada gospodična v beli bluzi "in kar je za marsikatero kmetsko deklico menda vrhunec sreče (!), s širokim klobukom". V vasi je zavrelo in celo hčerke premožnih kmetov niso ostale neokužene od "amerikanske kuge" in le z največjim naporom je uspelo, da se je izselila le manjšina ženskega sveta. Tako je bil po Trunku ženski klobuk kriv za nepotrebni odhod večjega števila vaščank v Ameriko.³¹ Slovenske cerkve in duhovnike v Ameriki so morali vzdrževati ljudje s svojimi prispevki. Tako je bilo tudi s cerkvijo sv. Cirila³² v New Yorku. Denar pa nekaterim ni šel rad iz žepa oziroma ženskam iz torbic, kar je njen župnik Benigen Snój zapisal v enem od cerkvenih oznanil: "...Ali pa ste moji župljani, ki še prihajate v cerkev res tako revni? O, treba je samo pogledati,

Učiteljica Angela Mensinger iz Waukegana v Illinoisu

kako so opravljeni in opravljene nekatere kakor kakšne princezinje in vsako nedeljo imajo novo obleko. Ko pa gre kaka taka 20-letna slovenska princezinja v svili oblečena in našminkana, še

ne pogleda ne jerbaščka pri vratih, ki jo prosi miloščine – ne po pravici zahteva plačo 10 centov za sedež – pa gre moško naprej in nič ne da, pri darovanju pa morebiti da kak plesnav cent..."³³

Že Trunk je ugotavljal, da so bile Slovenke v ZDA redoljubne in da so rade živele v najetih ali lastnih delavskih hišicah, ki so imele majhen vrt, pred hišo pa je bila – po ameriški navadi – majhna terasa z gugalnico (tudi "parlor"³⁴ imenovana). Na oknih so bile ročno izdelane zavesse, po stenah pa slike in fotografije staršev, sorodnikov ali domače vasi, manjkale pa niso tudi svete podobe in razpelo. Za red in snažnost so skrbele gospodinje. Preživljanje dneva le v domačem stanovanju je imelo za ženo – zlasti če še ni bilo otrok – razne posledice, med bolj neprijetnimi tudi domotožje. Po Trunkovem mnenju so bile Slovenke manj prilagodljive v ameriškem okolju. Neznanje jezika, pomanjkanje prijateljic in znank, življenje v delavskem naselju in še kaj so oteževali ženski vsakdanjik. Tako se je misel na domačo vas, zelene travnike in vaško okolje oglašala pri mnogih Slovenkah, ki so si bolj želele domov kot njihovi možje.³⁵

Rešitev iz družinskega vsakdanjika in ločenosti od okolja je bila v sodelovanju žensk v raznih društvih, pevskih zborih, igralskih skupinah, cerkvenih akcijah ipd. Zlasti Cerkvi ni bilo vseeno, kaj se je dogajalo s slovenskimi priseljenkami. Od njih je bila odvisna vzgoja otrok in s tem ohranitev maternega jezika in vere v družinskem okolju. Tako je Cerkev ustanavljala poleg fantovskih tudi dekliška društva, npr. Dekliško Marijino družbo v New Yorku.³⁶ Zelo rada pa je dekleta in žene pritegnila v cerkvene pevske zборе. Mnoge Slovenke so pomagale šolskim sestram pri slovenskem pouku na župnijskih šolah. Tako so se celo v Trunkov seznam znamenitejših Slovencev v Ameriki "prikradle" nekatere učiteljice kot edine predstavnice med moškimi izbranci. Omenjene so učiteljice Margareta Barich iz South Ranga v Michiganu, Mary Kozjan in Mary Miko iz Steeltona v Pensilvaniji in Angelo

³¹ Trunk, Jurij: *Amerika in Amerikanci*, str. 402.

³² Cerkev je bila blagoslovljena 4. julija 1916.

³³ Arnez, John: *Slovenci v New Yorku*. – *Studia Slovenica*, New York 1966, str. 58.

³⁴ Po domače: kramljalnica.

³⁵ Trunk, Jurij: *Amerika in Amerikanci*, str. 398.

³⁶ Bila je eno prvih cerkvenih društev v New Yorku, ustanovljeno 15. avgusta 1908, ko je sprejela 100 članic. Delovalo je kot slovenska sekcija v okviru nemške Marijine družbe. Dekleta so bila zlaste aktivna na igralskem področju. Glej: Arnez, John: *Slovenci v New Yorku*, str. 87 in nasl.

Mensingera iz Waukegana v Illinoisu.³⁷ Trunk se je še posebej postavil z objavo fotografije gospodične Mary Blatnik iz Salt Lake Cityja v Utahu, ki je bila rojena v Združenih državah, vendar je poznala "vse slovensko slovstvo".³⁸

Med leti 1895 in 1918 so Slovenci v Združenih državah ustanovili petnajst župnijskih osnovnih šol. Sprva so na njih poučevali duhovniki, z letom 1909 pa so jim priskočile na pomoč sestre kongregacije sv. Frančiška Asiškega – Kristusa Kralja iz Maribora. Poleg njih so na nekaterih šolah poučevale tudi v Ameriki rojena slovenska dekleta, ki so stopile v angleške redove.³⁹ Te šole so omogočale pridobitev izobrazbe za vstop na t. i. "high school", če so si pridobile pravico javnosti. V njih so bila dekleta kar močno zastopana, če o tem sklepamo samo po fotografiji diplomantov in diplomantk slovenske župnijske šole sv. Jožefa v Jolietu v Illinoisu.⁴⁰ Nastala je v času pred letom 1914; na skupinski sliki sedi in stoji 28 fantov in 29 deklet.

Leta 1908 je Kazimir Zakrajšek v New Yorku ustanovil Družbo sv. Rafaela za slovenske naseljence v Združenih državah. Družba je prihajajočim Slovencem pomagala pri prvih korakih na ameriških tleh in zlasti pri zaposlitvi. Ker je bilo med njimi vedno več žensk, so v njenem okviru novembra 1909 ustanovili Žensko podružnico sv. Rafaela. Priseljence so bile posebej ranjive v novem okolju, zlorabe njihovega zaupanja pa so se začele že mnogo pred prihodom v Ameriko. Tako je leta 1911 dunajski *Der Auswanderer* objavil, ameriško-slovenski časnik

Ave Maria pa v slovenskem jeziku ponatisnil, članek o trgovini z dekleti s Kranjske v Ameriko. Ameriška centra te trgovine z belim blagom naj bi bili slovenski naselbini v Pueblu v Coloradu in v Clevelandu v Ohio. Lastniki "saloonov" in "boarding housov" so vabili slovenska dekleta in jim plačali vozovnice, ki so jih morale po prihodu odslužiti z delom in celo prodajanjem lastnega telesa.⁴¹ Strah pred prisiljevanjem deklet v

Ob prihodu na Ellis Island so bile tudi ženske "predmet" mučnega zdravniškega pregleda

prostitucijo v tujini ni bil značilen samo v tem primeru, ampak je bil splošno razširjen v Avstriji in zlasti Cerkev se je prizadevala za njihovo zaščito na poti v svet.⁴² New York je bil posebno nevaren za tam živeča dekleta, zato so v okviru newyorške Rafaelove družbe razmišljali tudi o ustanovitvi dekliškega doma za tam zaposlena samska dekleta. Idejo so sprejeli decembra

³⁷ Trunk, Jurij: *Amerika in Amerikanci*, str. 547, 564, 572. Pri Frideriku Baragi omenja tudi njegovo sestro Antonijo in objavlja njej posvečen akrostih: *Angel Boshji naj te vedno spremlja / Nie verlasse Dich des Himmlies Schutz / Tuta sis et salva in aeternum / Observez toujours la loi de Dieu / Nuovo sempre sia il vostro zelo / Imitate the Saviours holy life / Angwamisin, mino bimadisin* (glej str. 545).

³⁸ Trunk, Jurij: *Amerika in Amerikanci*, str. 528. Verjetno je bila hči G. F. Blatnika iz Dobrega Polja, ki je imel v omenjenem kraju hotel z imenom Jugoslovanski dom.

³⁹ Friš, Darko: *Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev 1871–1924*. – Mohorjeva družba, Celovec – Ljubljana – Dunaj 1995, str. 205–206.

⁴⁰ Friš, Darko: *Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev 1871–1924*, str. 212.

⁴¹ Friš, Darko: *Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev 1871–1924*, str. 315–316.

⁴² Mlada in naivna dekleta so bila lahek plen posrednikov za javne hiše v Italiji, Grčiji, Turčiji in Egiptu. Med njimi so bila tudi slovenska dekleta. Trst je bil najbolj nevaren, zato ni čudno, da sta v njem delovali podružnica Avstrijske zveze proti trgovini z dekleti in Katoliška zveza za varstvo brez spremstva potujočih deklet (*1905). Glej: Drnovšek, Marjan: *Pot slovenskih izseljencev na tuje. Od Ljubljane do Ellis Islanda – Otoka solza v New Yorku 1880–1924*. – Založba Mladika, Ljubljana 1991, str. 91–92.

1912, vendar so jo kasneje zaradi pomanjkanja denarja opustili.

Ob 5-letnici delovanja Rafaelove družbe so 25. maja 1913 priredili shod v dvorani cerkve sv. Nikolaja v New Yorku. Udeležilo se ga je ogromno število Slovencev in Slovenk. Med povabljeni je bila tudi gostja Mrs. O'Donohue, "milijonarka iz Central Parka" in predsednica Ladies Auxiliaries, med govornicami pa sta blesteli gospodični Uršula Zakrajšek in Ivanka Kompare, prva z angleškim in druga s slovenskim govorom. Verjetno je bil ta dogodek vzrok za pomoč avstrijske vlade, ki je Družbi odobrila 1000 kron letne podpore.⁴³ Z njeno pomočjo so s 1. novembrom 1913 uredili dohodke za Uršulo Zakrajšek, ki je postala družbena tajnica in izvoljena za zastopnico na Ellis Islandu v pomoč prihajajočim Slovincem in Slovenkam. Ker so ameriške oblasti Slovence zamenjale za Slovake (le-ti so svojega zastopnika na Ellis Islandu že imeli), je Uršula Zakrajšek posredovala le nekajkrat v letu 1914, dokler ni izbruhnila prva svetovna vojna.⁴⁴

Ko razmišljamo o slovenskem izseljenstvu do leta 1914 in se vprašamo o njegovi sestavi po spolu, ugotovimo kar nekaj izključno ženskih izseljenskih tokov. Iz Nadiških dolin poznamo t. i. "dikle", ki so iskale zaposlitev pri bogatih italijanskih družinah.⁴⁵ Mnoge Štajerke z vzhodnega roba slovenskega etničnega ozemlja so hodile na Hrvaško in druge dele takratne Ogrske kot kmečke delavke in predice.⁴⁶ Z vsega slovenskega ozemlja so odhajala dekleta in žene kot kuharice in služkinje v večja mesta in turistične kraje, od Milana do Dunaja in Zagreba. Najbolj odmevno pa je bilo odhajanje Primork v Aleksandrijo, kjer so se udinjale kot kuharice, služkinje, dojilje, varuške in guvernante.⁴⁷ Poznamo pa tudi posebno obliko ženskega izseljevanja v Združene države, to je odhajanje "slamnikarc" iz Domžal in okolice v New York, Chicago in Cleveland.

Prve so odhajale že na začetku osemdesetih let 19. stoletja, toda prava mrzlica je zajela domžalska dekleta z letom 1905.⁴⁸ Leta 1923 je v ZDA živelo 384 domžalskih faranov in farank, in sicer 238 (62%) žensk in 146 (38%) moških. Večina, tj. 305, jih je živela v New Yorku, 37 v Clevelandu, 30 v Chicagu in 12 drugod po Ameriki. In kakšne plače so imele? Franc Šušteršič navaja v svojem Poduku⁴⁹ iz leta 1903, da so se Slovenke zaposlovale kot služkinje (gospodinjske pomočnice). Kuharice in šivilje so dobile od 5 do 20 dolarjev na teden, dekleta v slamnikarskih tovarnah pa od 10 do 25 dolarjev na teden. Prve slamnikarice so privarčevale tudi do 100 dolarjev na leto, kar je bil visok prihranek, saj je svilena obleka stala le 3 dolarje.

V začetku 20. stoletja so se med slovenskim delavstvom v ZDA uveljavljale socialistične ideje, ki so okužile tudi ženski svet. V duhu ženske emancipacije so ustanovljale posebna ženska društva ali sekcije v okviru delujočih društev v moških rokah. Na primer: v Clevelandu so julija 1910 ustanovile društvo Napredne Slovenke, ki je bilo pod števil. 137 vključeno v Slovensko narodno podporno jednoto (SNPJ). Ženske so bile že članice SNPJ in le manjšina se je odločila za vstop v to izključno žensko društvo. Leta 1913 je razvilo novo zastavo. Na začetku dvajsetih let našega stoletja je štelo več kot 200 članic.⁵⁰

Januarja 1897 so Slovenci na obrežju Eriejskega jezera ustanovili pevsko in telovadno društvo Zora, kjer med prvimi člani ne najdemo ženskih predstavnic. Že čez nekaj mesecev so ga preimenovali v Slovenski Sokol, iz katerega se je leta 1906 razvilo društvo Slovenske Sokolice. To žensko podporno društvo sta 11. septembra 1906 ustanovili Nežika Zalokar in Antonija Podlesnik z namenom "gajiti telovadbo, narodni čut, kakor podpirati svoje članice v boleznih in ob smrti."⁵¹ Sokolice so nosile posebno sokolsko opravo in živele po sokolskih pravilih. Na splošno pa so se ženske predstavnice vključevale v obstoječa društva, kjer so v sodelovanju z moš-

⁴³ Arnez, Joln: *Slovenci v New Yorku*, str. 12.

⁴⁴ Friš, Darko: *Ameriški Slovenci in katoliška cerkev 1871–1924*, str. 326

⁴⁵ *Fotoalbum izseljencev iz Benečije / Fotoalbum degli emigranti della Benecia – Fotografski krožek Rečan 1986*, str. 157–160. Ta oblika ženskega udinjavanja pri bogatih družinah je bila izrazita zlasti med obema svetovnima vojnima.

⁴⁶ Valenčič, Vlado: *Izseljevanje Slovencev v druge dele Habsburške monarhije*. – *Zgodovinski časopis (Ljubljana)*, 44, št. 1, 1990, str. 49–71

⁴⁷ Makuc, Dorica: *Aleksandrinke*. – *Goriška Mohorjeva družba*, Gorica 1993

⁴⁸ Bernik, Franc: *Zgodovina fare Domžale*. – *Domžale 1923*, str. 246–252

⁴⁹ Šušteršič, Frančišek S.: *Poduk rojakov Slovincem, ki se hočejo naseliti v Ameriki – Zveza slovenskih duhovnikov v Ameriki, Joliet (Illinois), 1903*

⁵⁰ Zavrtnik, Jože: *Ameriški Slovenci Pregled splošne zgodovine Združenih držav, slovenskega naseljevanja in naselbin in Slovenske narodne podporne jednote*. – *SNPJ, Chicago 1925*, str. 415–417

⁵¹ Zavrtnik, Jože: *Ameriški Slovenci*, str. 424–425

kimi člani bolj ali manj aktivno delovale in skrbele za svoje pravice. V javnosti delujoče ameriške Slovenke se tudi niso mogle izogniti nazorskim in političnim delitvam, ki so zajele slovenske priseljence v ZDA na prelomu v 20. stoletje. Do širšega organiziranja slovenskega ženstva v ZDA pa je prišlo šele po prvi svetovni vojni, in sicer z ustanovitvijo Slovenske ženske zveze (*1926), ki je združevala katoliško čuteče ženske in organizacije Progresivne Slovenke Amerike (*1934), ki je zagotavljala versko, filozofsko, etično in politično svobodo članic ter delovala na kulturnem, humanističnem in izobraževalnem področju. Vendar je to že druga zgodba.

Pravega pregleda življenja in dela Slovenk v ZDA do prve svetovne vojne še nimamo. Le slutimo lahko, da niso bile le gospodinje in da so aktivno sodelovale zlasti v tistih dejavnostih izseljenskih podpornih društev, ki so bili vezani na kulturno (glasbeno, pevsko, igralsko itd.) in izobraževalno delo. Politika je bila vedno doma na moških, drobno filigransko delo pa ženskih glav. Le bežen pregled članov in članic raznih društev, ki jih navajata Trunk in Zavertnik v svojih knjigah, nam pokaže, da so številne aktivne članice slovenskega izseljenskega društvenega, cerkvenega in političnega življenja nosile priimke, ki jih zasledimo tudi pri najbolj pomembnih moških aktivistih. Koliko je bil tu prisoten vpliv ameriškega življenja, ki je ženi dajal večjo vlogo? So si jo morda morale priboriti s pomočjo raznih ženskih gibanj? Ta vpliv ameriškega življenja in razmišljanja ni bil nezanemarljiv, tudi ko imamo pred očmi ameriške Slovenke.

Kakorkoli že: večina priseljencev v ZDA se je ob prihodu najprej srečala z "žensko", tj. kipom svobode pred newyorškim pristaniščem, ki je bila po Trunkovih besedah "*dar francoske ljudovlade ameriškanski sestri*".⁵² In tudi primerjava med novo in staro domovino je marsikdaj temeljila na primerjavi med "*mačeho*" (nova) in "*materjo*" (stara) domovina, škof James Trobec pa je izrekel besede, ki jih je Jurij Trunk postavil kot moto svoji knjigi iz leta 1912: "*Slovenija je naša mati, Amerika naša nevesta*." Kaj je bila Amerika slovenskim priseljenkam, je še odprto vprašanje, vsaj za čas do izbruha prve svetovne vojne.

Zusammenfassung

Amerika: ein Paradies für Frauen

Die slowenische Geschichtsschreibung - und in ihrem Rahmen die Erforschung der slowenischen Emigration - widmete den weiblichen Mitgestalterinnen unserer Vergangenheit keine größere Aufmerksamkeit. Dies stellte bereits Dr. Peter Vodopivec für das 19. Jahrhundert in einer der vorigen Nummern der "Zgodovina za vse" fest (Vodopivec, Peter: Wie die Frau im 19. Jahrhundert ins öffentliche Leben eintrat. - Zgodovina za vse (Celje), Jg. 1, Nr. 2. 1994, S. 30-44). Es ist wahr: "*Die Geschichte der Slowenen ist die Geschichte der Männer*". Ähnliches gilt auch für die Erforschung der Geschichte der slowenischen Emigrantinnen bis zum Ersten Weltkrieg. Zur Zeit der massenhaften Auswanderung von Slowenen und Sloweninnen an der Wende zum 20. Jahrhundert, als der Migrationsstrom besonders in die USA gerichtet war, schrieb die slowenische Schriftstellerin Zofka Kveder ein Stück mit dem Titel Amerikanci [Amerikaner] (1908). Darin beschrieb sie betroffen, aber nicht anklagend, die Auswanderung in die Vereinigten Staaten. Die Journalistin Dorica Makuc widmete ihre Aufmerksamkeit den sogenannten Aleksandrinke [Alexandrienerinnen], also jenen slowenischen Mädchen und Frauen, die seit der Mitte des 19. Jahrhunderts nach Ägypten und insbesondere nach Alexandria auf Arbeitssuche gingen. Dort wurden sie als Dienst- und Kindermädchen, als Gouvernanten und Ammen angestellt. Neben zahlreichen Artikeln schrieb Makuc darüber auch ein Buch (Makuc, Dorica: Aleksandrinke. - Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1993).

Die Auswanderung von Sloweninnen in die Vereinigten Staaten war im Vergleich zu den Männern zahlenmäßig kleiner. In den Jahren 1899-1910 wanderten 284 866 (84,9 %) Männer und 50 677 (15,1 %) Frauen slowenischer und kroatischer Nationalität in die USA ein (Colakovic, Branko Mita: Yugoslav Migrations to America. - San Francisco 1973, S. 42). Dennoch stößt man bereits zur Zeit, als Missionare und Hausierer in die USA gingen, auch auf Frauen. Der slowenische Missionar Friderik Baraga brachte 1837 seine jüngere Schwester Antonia mit. Da sie gebildet war und die Tätigkeit unter den Indianern sie nicht fesselte, ging sie nach Philadelphia, wo sie eine Erziehungsanstalt für Mädchen gründete, und später nach Rom. Auch

⁵² Trunkov potopis IV *Nekaj zantimivosti iz New-Yorka*. - *Mir* (Celovec), 1909, št. 43, str. 247-248

der Missionar Franc Pirc kam mit seine Schwester Polona (1855), die gemeinsam mit ihrer Familie emigrierte und erfolgreich einen Bauernhof führte. Und der spätere amerikanisch-slowenische Bischof James Trobec nahm 1870 seine Schwester Marija nach Amerika mit. Die Absicht der Brüder war eindeutig: die Schwestern führten den Haushalt und halfen als Lehrerinnen, Orgelspielerinnen und Kirchensängerinnen bei der Missionsarbeit. Da viele der ersten slowenischen Wirtschaftsemigranten in den USA in der Nähe von deutschen Aussiedlern lebten und über deutsche Sprachkenntnisse verfügten, heirateten sie nicht selten Deutsche, so zum Beispiel der Hausierer und spätere Händler Matija Premuta aus St. Louis am Mississippi.

In den sechziger Jahren des 19. Jahrhunderts emigrierten viele Sloweninnen aus Oberkrain (das damals Teil des mehrheitlich von Slowenen besiedelten österreichischen Kronlandes Krain war) zusammen mit ihren Ehemännern nach Minnesota, wo sie sich mehr oder weniger erfolgreich mit der Landwirtschaft beschäftigten. Zur Zeit der massenhaften Aussiedlung 1890-1914 gingen viele Frauen und Mädchen in die Vereinigten Staaten. Die Frauen folgten ihren Ehemännern (Berg, Forst- und Fabrikarbeitern), als diese beschlossen, sich für ständig in der neuen Heimat niederzulassen. Die Mädchen folgten dem Bräutigam oder waren Dienstmädchen und Köchinnen. Eine besondere "weibliche" Form der Emigration nach Amerika war jene der auf die Herstellung

von Strohütten spezialisierte Arbeiterinnen, die in Hutfabriken in New York, Chicago und Cleveland arbeiteten.

In der amerikanischen Umgebung begannen auch die Sloweninnen verschiedenen Vereinen beizutreten oder gründeten sogar eigene Vereine. Besonders aktiv nahmen sie an den weltlichen Aktivitäten der katholischen Kirche unter den slowenischen Emigranten teil, zum Beispiel als Lehrerinnen in slowenischen Pfarrschulen, als Kirchensängerinnen, Organisatorinnen des gesellschaftlichen Lebens usw. Nur wenige aber konnten die gesellschaftliche Leiter erklimmen. Ein gesellschaftlichen Aufstieg war erst in der Zwischenkriegszeit bemerkbar, als die Kinder der Emigranten schon amerikanische Schulen besuchten.

Der Ausspruch "*America: The paradise of women*" war dem slowenischen Geistlichen und Reisenden Jurij Trunk gut bekannt. Im Jahr 1912 gab er im Selbstverlag das Buch *Amerika in Amerikanci* [Amerika und die Amerikaner] heraus, das mit zahlreichen Fotografien und Illustrationen des slowenischen Malers Ivan Vavpoti illustriert war. Der Ausspruch entstand, weil es einerseits in Amerika wenige Frauen gab und diese andererseits immer freier und von den einstigen patriarchalen dörflichen Fesseln befreit waren. Die tatsächliche und die geistige Weite der Neuen Welt ermöglichte den Frauen ein anderes Leben als es Europa mit seiner einengenden Atmosphäre bieten konnte.